

Waldemar Chrostowski

"Agnus et Sponsa. Prace ofiarowane O. prof. Augustynowi Jankowskiemu OSB", red. Tomasz M. Dąbek, Tomasz Jelonek, Kraków 1993 : [recenzja]

Collectanea Theologica 64/1, 165-167

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zen rolę przedmiotu odgrywa skupienie się na czymś jednym: na oddechu, słowie, czy brzmieniu mantry lub koanu. Na pewno sama sprawa pogłębienia dialogu chrześcijaństwa z buddyzmem zasługuje na baczną uwagę. Wiele wskazuje na to, że autor będzie jeszcze miał wiele okazji, by sprawę posunąć naprzód i bardziej sprecyzować swoją myśl.

Kończąc tę informację trzeba stwierdzić, że recenzowany numer *Bobolanum* zawiera wiele ciekawych rozważań dotyczących zarówno historii, jak też aktualności. Może być cenną pomocą dla przemysłów teologicznych i pastoralnych, których nam tak dzisiaj w tym rejonie Europy potrzeba.

ks. Stefan Moysa SJ, Warszawa

Tomasz M. DĄBEK – ks. Tomasz JELONEK (red.), *Agnus et Sponsa. Prace ofiarowane O. prof. Augustynowi Jankowskiemu OSB*, Wydawnictwo Benedyktynów – Polskie Towarzystwo Teologiczne, Kraków 1993, s. 325.

W Polsce coraz bardziej zdobywa sobie prawo bytu piękny zwyczaj honorowania jubileuszy pracy naukowej i dydaktycznej wydaniem okolicznościowej *Księgi pamiątkowej*. Zasługi naukowcy otrzymują w ten sposób nową sposobność do satysfakcji, natomiast nauka wzbogaca się o artykuły i przyczynki, które bez takich inicjatyw prawdopodobnie nigdy by nie powstały. Pomysłodawcami przedsięwzięć i ich wykonawcami są zazwyczaj koledzy, przyjaciele, studenci i wychowankowie jubilatów. *Księga Pamiątkowa* to wyraz przywiązania i wdzięczności, a zarazem ilustracja rozmiarów pracy dydaktycznej owocującej w dorobku wychowanków. Mówiąc najkrócej, na *Festchrift* trzeba zasłużyć.

Ojciec Profesor Augustyn Jankowski, niegdyś kapłan archidiecezji warszawskiej, a potem mnich benedyktynski i opat klasztoru w legendarnym Tyńcu, to postać tyleż malownicza, co i zasłużona dla polskiej teologii, a biblistyki w szczególności. Autor kilkunastu wartościowych książek i kilkudziesięciu artykułów jest szeroko znany z ogromnego wkładu w przygotowanie i opracowanie kilku wydań *Biblii Tysiąclecia*, której bez jego prawdziwie benedyktynskiej pracy nie można sobie wyobrazić. Ukazanie się okolicznościowej publikacji zaplanowano pierwotnie na 70. rocznicę urodzin Jubilata. Jednak odleżała kilka lat, tak że jej pojawienie się uczciło 50. rocznicę święceń kapłańskich o. Jankowskiego. Promocja *Księgi Pamiątkowej* i jej wręczenie Jubilatowi odbyły się 15 IX 1993 r. podczas 31 Sympozjum Biblistów Polskich w Otarzewie-Ożarówie Mazowieckim. O. prof. Jankowski wyraził szczerą radość, że tytuł dzieła *Agnus et Sponsa (Baranek i Oblubienica)*, nawiązujący do tak umiłowanej przez niego Księgi Apokalipsy, doskonale oddaje jego naukowe zainteresowania i osobiste upodobania.

Książkę otwiera *Słowo wstępne* opata o. Adama Koźłowskiego OSB, następcy o. Jankowskiego w zarządzeniu opactwem tyńieckim. Autorem przedmowy jest ks. Tomasz Jelonek, dziekan Wydziału Teologicznego Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie. Na *Festchrift* złożyły się 24 artykuły, zaś ta przypadkowa liczba „także – jak napisał ks. Jelonek – nawiązuje do Apokalipsy”. Część artykułową poprzedza wykaz drukowanych prac o. opata A. Jankowskiego, doprowadzony do połowy 1993 roku. Obejmuje 12 jego własnych książek, 10 książek, których jest współautorem, 85 artykułów naukowych, 29 artykułów popularnych, 3 recenzje i 2 przekłady – łącznie 141 pozycji. Dochodzi niezwykle pracochłonna i odpowiedzialna redakcja kilku wydań *Biblii Tysiąclecia* oraz współredagowanie kilkunastoksiążkowej serii „Attende lectioni”, wydawanej przez Księgarnię św. Jacka w Katowicach. W *Księdze Pamiątkowej* zabrakło, niestety, związłego zyciorysu Jubilata, przedstawienia najważniejszych etapów jego niezwyklej drogi życiowej i kariery naukowej oraz wskazania na sukcesy w dziedzinie kształcenia i wychowywania seminarzystów, zakonników i młodych kadr naukowych. To duża szkoda! Z zyciorysu o. Jankowskiego nie tylko można wiele się nauczyć, lecz czerpać też inspirację do własnej pracy badawczej i pedagogicznej.

Artykuły ułożono w alfabetycznej kolejności nazwisk autorów. To dobre rozwiązanie, zwłaszcza jeżeli się zważy na rozmaite aspiracje i ambicje. Można byłoby uporządkować prace według podejmowanej w nich problematyki, poczynając od przyczynków o charakterze ogólnym przez te, które mają za przedmiot zagadnienia dotyczące ST, do pozostałych związanych z NT. Taki klucz, podający przejrzysty obraz poruszanej problematyki, byłby chyba korzystniejszy dla czytelników. Ale redaktorzy mają prawo do własnej koncepcji, która zresztą też ma swoje uzasadnienie.

Najprostsza droga do jakiegoś uporządkowania poświęconych Jubilatowi artykułów to rozróżnienie między pracami polsko- i obcojęzycznymi. Tych ostatnich jest pięć, lecz nie wszystkie pochodzą od autorów zagranicznych. Dwie (J. Dupont i P. Grelot) zostały napisane po francusku, dwie (J. Gnilka i H. Schürmann) po niemiecku, natomiast autorem jednej, napisanej po angielsku, jest ks. Jerzy Chmiel (Kraków). Nazwiska autorów zagranicznych mówią same za siebie: chodzi o filary współczesnej biblistyki, kolegów Jubilata. Ale nie wszystkie ich artykuły są oryginalne. Tekst poświęcony historyczności Ewangelii i metodzie historycznej w egzegezie według Konstytucji „*Dei Verbum*”, pióra J. Duponta, był publikowany w 1984 r. w wersji włoskiej, w pracy zbiorowej *A venti anni dal Concilio*. Artykuł H. Schürmanna na temat przepowiadania Jezusowego królestwa oraz kerygmy chrystologicznej jako fundamentu Pisma Świętego to zebranie w całość kilku wcześniejszych publikacji tego autora. Prof. J. Gnilka w artykule *Grafe a pisma Nowego Testamentu* też nie zamieścił nic specjalnie odkrywczego. Najbardziej oryginalny jest tekst *Pascha chrześcijańska w przepowiadaniu apostołskim*, który napisał P. Grelot, współpracownik o. Jankowskiego w Papieskiej Komisji Biblijnej. Wydaje się, że byłoby znacznie lepszym rozwiązaniem, gdyby redaktorzy książki zdecydowali się na przetłumaczenie obcojęzycznych tekstów na polski. Przecież większość biblistów zna dorobek tak liczących się postaci. Ci natomiast, którzy mogliby się czegoś nauczyć, a więc alumni i studenci, a także szerokie grono innych potencjalnych odbiorców tomu, na ogół nie będą mogli skorzystać z obcojęzycznych rozważań. Z kolei, praca J. Chmiela (*Pokuta i zadośćuczynienie w Starym Testamencie*) była wydrukowana w wydanym w 1992 roku, w ramach serii „Kościół a Żydzi i judaizm”, tomie *Żydzi i chrześcijaństwo w dialogu*, zawierającym materiały z Międzynarodowego Kolokwium Teologicznego w Krakowie-Tyńcu (24-27 IV 1988), o czym w *Księdze Pamiątkowej* nie ma wzmianki. Sądzę, że publikacja tutaj angielskiej wersji wykładu nie jest pomysłem najszcześniejszym. Tom dedykowany o. Jankowskiemu trafi w przeważającej mierze do polskich odbiorców, którzy otrzymali już możliwość zapoznania się z treścią tyńckiego wystąpienia ks. Chmiela. Wydanie go w języku angielskim byłoby bardziej pożądane w jakimś periodyku zagranicznym.

Nie sposób pokusić się o choćby pobieżną ocenę pozostałych dziewiętnastu artykułów. Najbardziej znaczący wśród nich jest pierwszy, zytułowany „*Aner teleios*” według *Ef 4,13*, który napisał ks. Stanisław Chład. Ten sympatyczny i pracowity kapłan, wykładowca Pisma Świętego w seminarium duchownym w Częstochowie; zmarł przedwcześnie na nowotwór na początku lata 1993 r., czyli kilka miesięcy przed ukazaniem się książki. A oto nazwiska pozostałych autorów: Tomasz M. Dabek, J. Frankowski, A. Gieniusz CR, S. Hałas SCJ, T. Jelonek, Ewa J. Jezierska OSU, B. Kuras OSU, H. Langkammer OFM, R. Lebedziuk CR, J. Łach, N. Mendrecki, H. Muszyński, S. Pisarek, K. Romaniuk, L. Stachowiak, E. Swierczek OFM, S. Włodarczyk i R. Zdziarstek OP. Uzyskaliśmy reprezentatywny przekrój niemal wszystkich liczących się środowisk naukowych w naszym kraju. Także podjęta problematyka badawcza jest rozległa, od szeroko rozumianych zagadnień starotestamentowych po kwestie dotyczące Nowego Testamentu i biblijne korzenie nauczania Jana Pawła II. Z prawdziwym zainteresowaniem czyta się rozważania J. Frankowskiego, poświęcone potrzebie uściśleń w interpretacji Pnp, refleksję S. Hałasa o Chrystusie jako Baranku w 1P, analizę Rz 4,25 i 2 Kor 4,11 podjętą przez s. E. Jezierską, omówienie nauczania Jezusa o małżeństwie zawartego w Kazaniu na Górze dokonane przez J. Łacha, spostrzeżenia odnośnie do 2 Kor 3,17 pióra arbp. H. Muszyńskiego, artykuł *Biblia i chrystologia* K. Romaniuka (po opublikowaniu 10 lat temu na łamach „Przeglądu Powszechnego” recenzji jednej z książek bp. Romaniuka nie powinienem być podejrzewany o „warszawską” stronniczość), tekst L. Stachowiaka podejmujący temat zbawczego działania Boga i grzechów Izraela w Iz 59,1-21, a także zamykająca książkę praca R. Zdziarstka na temat Pawłowego określenia „żyjący w Chrystusie”.

Książka została starannie wydana. Artykuły są zaopatrzone w streszczenia obcojęzyczne, co ułatwi ich odnotowanie w międzynarodowych bibliografiach biblijnych. Wprawdzie przydałby się indeks miejsc biblijnych, a może i indeks autorów, ale lepiej chyba nie mnożyć wymagań ponad otrzymaną miarę. Całość ma wyraźną orientację pastoralną, zapowiedzianą duchowym klimatem przedmowy ks. Jelonka. W jej zakończeniu czytamy takie słowa homagium adresowanego do O. prof. A. Jankowskiego: „Przynosimy Ci snopek, składający się z dwudziestu czterech kłosów (...) Ten snopek stanowi dar dla Ciebie, ale poła Twoją pracą

i inspiracją zasiane obfitują niezmiernie większym plonem, za który należy Ci się wdzięczność od ludzi i nagroda od Pana. Schylając się do Twoich kapłańskich dłoni, którymi od pięćdziesięciu lat przekazujesz błogosławieństwo Boże, życzymy Ci wielu łask Bożych i oglądania duchowego (naukowego) potomstwa do trzeciego i czwartego pokolenia”.

ks. Waldemar Chrostowski, Warszawa

Paul MORRIS – Deborah SAWYER (ed.), *A Walk in the Garden. Biblical, Iconographical and Literary Images of Eden*, Journal for the Study of the Old Testament Supplement Series 136, Sheffield Academic Press, Sheffield 1992, s. 327.

Biblijna opowieść o ogrodzie Eden (Rdz 1,26-3,24) i objaśnienia jakie się wokół niej nawarstwiały stworzyły podwaliny pod ogólnie przyjmowane pojęcie określające naturę, pochodzenie oraz przeznaczenie człowieka i ludzkości. Próba zebrania istniejącego dorobku w całość, usystematyzowania go i bilansu od dawna przekracza możliwości jednej osoby. Rezultatem tej świadomości stało się zorganizowanie w 1986 r. na uniwersytecie w Lancaster monotematycznego kolokwium *Ogród Eden – egzegeza, ikonografia i literatura*. W zamyśle organizatorów było to wydarzenie międzydyscyplinarne i międzyreligijne, chodziło bowiem o to, by z różnych stron przyrzeć się tekstowi biblijnemu i losom jego wielokierunkowego oddziaływania. Plon spotkania stanowi książka, wydana jako 136 tom serii towarzyszącej czasopismu „Journal for the Study of the Old Testament”.

Najwięcej materiału dającego rozeznanie, co do sposobów objaśniania i komentowania opowieści o Edenie znajdujemy w komentarzach i przyczynkach egzegetycznych i teologicznych, które od wieków rozrastają się do wręcz astronomicznych rozmiarów. Niewiele fragmentów Biblii doczekało się równie dużej liczby utrwalań na piśmie rozpraw. Sporo pochodzi sprzed końca XVIII w., czyli z okresu zanim pojawiły się studia historyczno-krytyczne. Pozostałe ukazały się w ostatnich dwóch stuleciach. Obok nich istnieje mnóstwo oficjalnych – tak żydowskich jak chrześcijańskich – wypowiedzi, w których autorzytetety religijne zawarły obowiązującą wykładnię świętego tekstu. Lecz źródła literackie to tylko część rezultatów refleksji nad tekstem Biblii. Nośnikiem egzegezy jest także materiał ikonograficzny, bo i artyści dawali wyraz wrażliwości i inwencji w zakresie przeżywania wątków biblijnych. Kolokwium w Lancaster i książka, która z niego wyrosła, umożliwiają zestawienie i porównanie rozmaitych sposobów podejścia do Biblii oraz opracowanie całościowej syntezy łączącej różne aspekty egzegezy przedkrytycznej i krytycznej po to, by stworzyć ramy dla ujęcia „postkrytycznego”.

Na książkę składa się 17 artykułów uporządkowanych w sposób, który daje czytelnikowi spójny obraz poruszanej problematyki. W pierwszym, zatytułowanym *A Walk in the Garden: Images of Eden*, współorganizator kolokwium i redaktor książki, Paul Morris z uniwersytetu w Lancaster, wprowadza w treść tomu. Podaje klucz do jego lektury i ukazuje korzyści z wieloaspektowego zajmowania się wybranym tekstem Biblii. A oto autorzy i tytuły pozostałych artykułów: J. M a g o n e t – *The Themes of Genesis 2-3*; C.M. C a r m i c h a e l – *The Paradise Myth: Interpreting without Jewish and Christian Spectacles*; J.F.A. S a w y e r – *The Image of Good, the Wisdom of Serpents and the Knowledge of Good and Evil*; S.N. L a m b d e n – *From Fig Leaves to Fingernails: Some Notes on the Garments of Adam and Eve in the Hebrew Bible and Select Early Postbiblical Jewish Writings*; Ph.S. A l e x a n d e r – *The Fall into Knowledge: The Garden of Eden/Paradise in Gnostic Literature*; D.F. S a w y e r – *The New Adam in the Theology of St. Paul*; P. M o r r i s – *Exiled from Eden: Jewish Interpretations of Genesis*; J. O ’ R e i l l y – *The Trees of Eden in Mediaeval Iconography*; H. P h i l i p s – *Garden of Love and the Garden of the Fall*; G. C a m p b e l l – *Milton’s Eden*; P.A. C a n t o r – *Blake and the Archaeology of Eden*; R. R o b e r t s – *Sin, Saga and Gender: The Fall and Original Sin in Modern Theology*; M. C o r n e r – „Refusing to Learn to Say »No«”: Karl Barth and the Garden of Eden”; D.F. S a w y e r – *Resurrecting Eve? Feminist Critique of the Garden of Eden*; A. C u n n i n g h a m – *Type and Archetype in the Eden Story*; A. P i s k o r o w s k i – *In Search of her Father: A Lacanian Approach to Genesis 2-3*.

Jonathan M a g o n e t analizuje dwa podstawowe wątki Rdz 2-3, a mianowicie wątek „oddzielania” i „nagości”, łatwo rozpoznawalne w tekście masoreckim, lecz zaciemniane w przekładach opartych na średniowiecznym podziale Starego Testamentu na rozdziały